

b Num. 15.38.
c Deut. 22.12.
i Num. 27.5.6.
g & 26.3. &c.
k Num. 27.8.
e.

l Deut. 25.5.
e.

m Num. 6.14.

n Deut. 22.14.
15.

o Deut. 22.15.
16.

a Num. 33.13.
g & 34.13.

b Deut. 22.8.

c Levit. 27.2.
e.

extremitatibus simbris, quod eorum aspectu Legis memoria refricitur [b]. Deficientibus tantummodo masculis, feminæ in ius hæreditatis vocantur (*i*): quibus autem foeminis hæreditas obveniret, virum ex aliena Tribu ducere prohibentur, ne Tribuum possessiones turbentur (*k*). Defuncto sine liberis frati frates succedunt, eorumque defæctu patrui; sin minùs, sanguine propinquiores.

Ea, qua anathemati devovebantur, nullâ concessâ redimendi potestate, animalia quidem neci tradidant fuerant, ades vero & possessiones Sacerdotibus acquirebantur (*d*).
d Lev. 27.28.

Decima ex frugibus & pecoribus, soluto pretio, & quinta insuper parte, redimi poterat. Vota statim & plenâ fide implenda sunt (*e*). Filia sub patria disciplina, si vota se obstrinxerit, & pater sciens filiuit, voti rea est; renuente patre, voti religione nequam tenetur. Conjugio copulatae votum, viro intrâ diem difflentiente, solvit; si alterâ die vir propositum suum significaverit, votum nihil feciū firmum ratumque est. Repudiata, & vidua, voti si quo se obstrinxerit, rea est.

Nazarei genus sunt virorum Deo devotum, abstinentiam à vino mera eisque liquoribus profientes, quibus intonsa est coma, totoque Nazaraeum tempore ad funera non accidunt (*f*). Elapsò voti tempore, ante fores Templi à Sacerdote sistebantur, statimque agnus in holocaustum, ovis pro peccato, aries in hostiam pacificam offerebatur. Victimis immolatis, Nazarei coma abradebatur, igne altaris absunda: dein traditum fibi à Sacerdote arnum arietis, atque panis & lagana oblationem Nazareus iterum Sacerdoti restituiebat, coram Domino elevandas. His peractis, vini usus Nazareo permittebatur. Si voti tempore fortiè coram eo vir aliquis occubuerit, iterum cæmeriorum Nazareatus ab exordio repetende erant, atque insuper duo columbae in expiationem offerenda.

Vota non unius erant generis apud Hebreos: sive enim se, vel alios devovabant [*g*]. Quo voto adstricti, pecunia redimebantur, variâ illâ quidem, pro sexus ætatique discrimine. Viris enim ab anno ætatis 20. usque ad 60. multa 50. sacerdotum, foeminae 30. indicta, A' quanto usque ad 20. viti 20. sacerdotum; foeminae 10. pendas. Pauperiores pro facultatum modulo, ad Sacerdotis arbitrium. Animal sacrificio aptum, voto consecratum, immolandum omnino, neque à volente redimi poterat: impurum verò si offerens redimere velit, pecuniam que Sacerdoti videbitur, & quintam insuper partem adjiciat. Hædes prius æstimanda, deinde Sacerdoti lucro vendenda; quas si Dominus sibi habere velit, suprà pecuniam æstimatam, quintam adjiciet. Ager voto consecratus, à Sacerdote de more æstimus, suppeditatus redditibus, & spatio temporis usque ad Jubilæum; liberum deinde est offerenti illud sibi emere, & pretio quintam addiderit: si verò alieno vendatur, negue in Jubilæo ad veterem posse fore Lex Dei inscriberetur. Porro hoc præceptum à Josue impletum est (*f*).

Cum tota antè Chanaanitis idolatriæ superstitione teneretur, quo tempore ab Hebreis occupata est, omnia scilicet religionis monumenta, quæ unquam occurrerent, subverti, lucos, aras, petras, columnas, Deorum simulacra Deus iussi (*a*). Sibi verò primum aram ex glebis ad radices Sinai excitari (*b*) voluit; deinde alteram ex ligno, excavatam, ærisque laminis superinditam, & in Tabernacula collocandam, quæ cratem æneam ad medium caui suspensam sustinendo igni continebat (*c*). Porro ad illam per gradus ascendere vetum, ne fortiè inter ascendendum ea detegenter in Sacerdotibus, quæ intuentum pudorem offendenter (*d*). Iudeis Terræ promissionis limites ingressis, ius sit Deus alias ex Tribibus monte Gari-zim concendere, ibique Legem Dei servantibus benedictiones precari, alias verò montem Hebal tenentes, dira impreca-ri in Legis prævaricatores (*e*). Ara deinde ingens erigenda calce obliterata, in qua Lex Dei inscriberetur. Porro hoc præceptum à Josue impletum est (*f*).

e Num. 30. 3.

f Num. 6.1.

g.

a Lev. 16. 1.

b Deut. 13. 2. 4.

c Exod. 20.24.

23.

c Exod. 27. 8.

d Exod. 20.26*

e Deut. 11.29.

g 27.23.

f Josue 8. 30.

31.

b Gen. 21. 14.

D 21. 14.

DIS-

DISSERTATIO DE DIVORTIIS.

Q Uæcumque gentes connubia jure tantum politico spe-
ciantes perinde habuerunt
ac meram & simplicem pa-
titionem, inter virum &
mulierem initam, qua-
corporum & bonorum
communione mutuò consociarentur; illæ
sanè omnes, quemadmodum mutuò con-
sensu constare illa, ita divortium, quod
connubii societatem abruptum, mutuo
partium recedentiam consensu, sive prioris
assensu revocatione ab utraque simul,
vel ab una tantum ex partibus facta, in-
duci posse autumarunt. Ex hoc autem
apud eas gentes illud consequebatur, ut
divortium, tanquam naturali jure singu-
lis permisum, licitum sibi quamvis de-
mum ex causa ducerent; quo semel facto
utriusque parti nova iniuste connubia, no-
visque legibus alterum sibi conjugem ad-
sciscere integrum erat. Èd tandem licen-
tia venerunt, ut alteri ab altero recede-
re, illo etiam invitò & renuente fas esse
dicerent, quod sanè citrâ æquitatis dis-
pendium nunquam fieri potuisse constat;
nisi è tacita lege pacta connubialia fan-
cirentur, ut sive uni tantum ex contra-
hentibus, sive utriusque pro arbitrio rece-
dere facultas esset.

Verum si Religionis etiam partes in iis
connubib[us] spectentur; que sanè Religio in-
xtra Dei consilium vinculo quadam indissolu-
bilis in unam divini humanique juris
societatem conjuges jungit (*a*); tunc pro-
sunt, quod matrimonium ritè contractum
dissolvat, nihil est; atque Divortii liber-
tatem, qualis apud Paganos obtinebat,
tanquam sanctæ à Creatore legis viola-
tionem habendam esse constat.

Cum verò Legislatori tolerare divor-
tium, ut imbecilliori populo indulget, verum sit, tum & Christus dimittendi con-
jugem, limitatam tamen & ad certas cau-
fas atque rationes, facultatem permisit;
operæ premium duximus in unam sermo-
nis ferient ea omnia redigere, quæ de
hoc argumento collegimus: veritati ne suis
locis singula distribuentes, Lectores habe-
remus nimis distractum, quominus totius
rei ferient teneret.

Eo quidem temporis spatio, quod Mosaï-
cam Legem præcedit, rara suppetunt exé-
mpla divortii. Abraham famulam suam Agar
conjugem inferioris ordinis, intolerabili
mulieris factu provocatus repudiavit, so-
la sibi reservata Sarà, sterili quidem sed
morigerâ conjugi (*b*). Onkelos, & Jeron-
imolitanus Paraphrastes, quos Rabbino
Difserit. Calmet. Tom.I.

c Vide Num. 12. 1.

d Antiq. 1. 2.

c.5.

e Exod. 4. 26.

f Exod. 18. 6.

g Matth. 19. 8.

h Deut. 24. 1. 4.

4.

i Jere. 2. 25.

k Nahum 3.5.

* Cont. Marc. 1.4.

P ter.

terpretationi planè congruunt; nulla enim aperta & explorata divortii exempla sublege suppetunt. Docent insuper Judæi, Davidem ipsum, cum permisum decem & octo uxorum numerum impletet, ac vellent Abisag decimam nonam ducere (1) ut id præstare, siue saltē unā ex prioribus uxoribus repudiata, puellam ejus loco substitere permitteretur, nunquam impetrare posse; quare inter concubinas vel uxores inferioris ordinis illam recipere coadiūt est. Sed ne Rabbinicis commen-
tis immoremur, illud constat, Davidem, violatas publico incestu ab Absalone uxores suas ne abeōisse quidem, intra aulam perpetuō clausas eas detinere contem-
tum [m]. Ut uxorem, cui olim ab ineunte adolescentia fidem addiximus, perpetuā
thori sociam habeamus, Salomon etiam atque etiam hortatur (n); sed adulterio ream uxorem penes se detinuisse stolidi es-
se atque impī vi crimen profiterit; quo scilicet dicto hanc unam causam dimitti-
di uxorem designare videtur. Malachias eo nomine Abrahamum laudat, quod ux-
rem suam Sarah, quamvis sterilem, sus-
tinerit; Iudeos verò in divortio pronos-
ita verbis castigat (o): Non respiciam ul-
tra ad sacrificium... & dixisti: Quoniam ob
causam? Quia Dominus testificatus es inter
te, & uxorem pubertatis tuae, quam tu de-
spixisti, & hac participes tua, & uxor fa-
deris tui. Et Michæas (p): Mulieres popu-
li mei ejusmodi de domo deliciarum suarum,
à parvulis eorum talibus landem meam in
perpetuum. Tandem Moyses mentem hac
in re suam satis prodit, cum uxorem an-
tea dimissem, & alteri deinde viro nu-
ptam, ad priorem restituti thorum post ob-
tum secundi illius conjugis vetat, eò
quod, ait, polluta es, & abominabilis fa-
cta coram Domino; easdemque repudiatas
fœminas eodem cum proflutis & vitiatis
censu haberet jubet à Sacerdotibus, injun-
gens ut ab illis simul omnibus abstineant
(q). Quid etiam frequentius Prophetis,
quā sub idea divortii, veras ejus causas
nemp̄ perfidiam, idolatriam, & crimina
Israëlitum profequantur (r)? Tetricum
hoc fœminæ à maritali thoro avulsa spe-
ctrum ita sub oculis Salomon exhibet (s):
Ut eraris à multe aliena & ab extra-
nea, qua molli sermones suos, & relin-
quit ducem pubertatis sua, & pati Dei sui
oblitia est; inclinata est enim ad mortem do-
mus ejus, & ad inferos (feu ad sepul-
chrum) semita ipsius, omnes qui ingrediu-
tur ad eam, non revertentur.

Rabbini in divortio aliqui indulgen-
tissimi, id tamen apud sapientissimos &
religiosissimos gentis sue viros nunquam
utu receptum sūsse, omni Legis privile-
gio renunciantes, olīrō fatentur; si quan-
do autem, addunt, a quodam ex illis fa-
ctum constat, id nonnisi summo consilio &
cautione admissum est; maximè si de uxo-
re primā omnium in thorū admis̄ā, in
Scriptura Uxore pubertatis, dimittendā age-
retur. Quicunque priorem uxorem dimit-
tit, ille ex ipso Altari lacrymas criminis
suo exprimit ait Rabbi Eliezer. Laudatur

1 Rab. Schu-
mau. Ben-Ab-
ba in Gemar.
Babyl. ad tit.
Sanbed. c. 2.

m 2. Reg. 20.
3.
n Prov. 5. 18.
19. 25.

o Malach. 2.
15.

p Mich. 2. 9.

q Levit. 21. 7.
14. Ezech. 44.
22.
r Vide Isaïso.
1. & 54. 4. &
Jerem. 3. 8.
s Prov. 2. 17.
18.

etiam in eam rem vetus pārænia Rabbi Ben Sira: Abrode os quod tibi projectum es; nempe tene uxorem quæ tibi pri-
mō contigit. Varro de hoc argumento:
Uxorit vitium, ait, tollas opus es, aut fer-
ras. Qui tollit vitium, uxorem commodius-
cālām sibi prestat; qui fert, se meliorem
facit.

Quod tandem apertissime demonstrat ra-
riora sūsse apud veteres Hebraeos divortia,
illud est, nimirum Leges apud Moy-
se dari nonnullas, quibus diversa prosus
consuetudo inculcatur. Ita lege injunctum
est, ut si quis vir in uxorem suam inti-
sti aliiquid intentans virginem ad nuptias
non venisse accusaverit, fœmina illius ne-
cessari ejus causam in judicio defendant;
quibus agentibus si forte mulier absolvatur,
vir ejus antea cœsus, iniuste accusatio-
nis insuper poenam luat 100. sicuti ejusdem
fœminæ patri solvendis (t); tum & omni
impostero facultate uxorem illam repudi-
andi privetur. Porro si divortium ad
manus fuisse, cur invisa fœminam vir
continuā non dimitteret? Paria de iis con-
jicio, quibus fides uxoris sue non leviter
suspecta est; hanc enim amaricantium aqua-
rum exprimo probare tantum in Lege
(u) datum est, ex quo illud mihi deduc-
endum esse videtur, nullam fuisse viris
dimittendi uxores suspectas potestate.
Jubet tandem Legislator, virum qui ex
binis simul dūctis uxoribus pra alteram al-
teram diligit, jure tamen hæreditatis mi-
nus dilectæ uxoris filium non fraudare,
ut alterum ex dilecta genitum, sed natu-
minorem, præponat (x); cut invisa il-
lam fœminam cum natu vir non dimisisset,
si divortium pronum erat? Jus etiam di-
vortii perpetuō negatum ei, qui violatam
à fœminam ducere Judicis sententia
damnatus fuerat (y); quasi scilicet post
inustam eam fœminæ notam, quod illam
dimittere permitteretur nihil esset.

Ferunt, labentibus jam Reipublica He-
braæ annis, paulò scilicetante Christi adven-
tū (z), in immēnum jam auctis criminib-
us, atque divortii malo per univerſam latè
Iudeam prorogat, acrem inter Hebraeos
Doctores agitatam fuisse controversiam de
sensu verborum Moysis, quibus divortii
causa assignantur: propter aliquam feda-
tem. Quia in re Schola Hillel, & Sammai
(Doctores erant celebratissimi paulò ante
Jesu Christi ætatem, scripti Josephi (a),
& S. Hieronymi (b) noti) partes inter
contraria tuebantur. Sammias enim in
magno Sanhedrio secundus à Principe, in
ea erat sententia, ut divortio inducendo
obscenū aliiquid & impudicum, cuius
pars repudiata culparetur, intercessione de-
beret.

Verū Hillel insignis alter Rabbinus,
qui Sammiam habuerat discipulum, Scholæ
florentissimæ moderator, quācumque
prætenderetur, causam ad divortium satis
haberi contendebat; e.g. si carnes plus ni-
mio uxor decoxiſſet, si altera muliere
plus delectaretur vir, poterat prioribus re-
ligiis ad optatas nuptias transire. In quam
sententiam ita distrahebat textum Legis,
qua-

t Deut. 22. 13.
Ec.

u Num. 5. 14.

x Deut. 21. 15.
16. 17.

y Deut. 22. 29.

z Selden. U-
xor. Hebr. l. 3.
c. 18. & 20.

a Antiq. l. 14.
c. 17. & l. 15.
c. 1. & 15.
b I. Ifai. cap.
8. Sammai &
Hillel von
multo prius
quam Domi-
nus naſceret-
tur, oriunt
in Judea.

quis particula aliqua disjunctiva interce-
deret, ut esset sensus; propter aliquid, seu
propter feditatem. Ejus Doctoris sententia,
male licet Textui cohærens, ut vis lite-
ra illata ultrō appareat, suos tamen pa-
tronos nec raro nacta est. Akiba, cu-
jas sententia in Misna refertur, suo illam
suffragio non suffit tantum, sed mirè pro-
vehens sufficere ad divortium autumavit,
si viro uxor non usquequaque placeret;
huic Doctori ita legitur Textus: Si ac-
cepit homo uxor, & non invenerit [uxor] gratiā coram oculis ejus, seu invenerit (vir)
in ea aliquam feditatem &c. Duabus igit-
ur de causis divortium permittebatur; si
uxor marito minus placet, & si turpe
aliiquid admisit.

Tantorum Doctorum nomine & autho-
ritate invalēscens opinio, cui etiam illud
commodi accedebat, ut concupiscentia frē-
na laxaret, brevi super aliam obtinuit,
ut mores Judæorum olim, & nostræ etiam
ætate vulgaris Rabbinorum sententia ad
cam conformaréntur.

Quanquam Salvatoris ætate res pende-
re adhuc in lance, Sammias opinione nondum
penitus abjecta, videtur. Pharisei
enim ad Christum venientes interrogarunt:
Si licet homini dimittere uxorem suam
quacumque ex causa (c)? Sed non diu
post, nempe Josephi & Philonis ætate,
res adeò ad licentiam inclinavit, ut divor-
tium quacumque demum ex causa induci
posse ne ambigerent quidem. In hunc
fensem Legis verba Philo interpretatus
(d), ait: Si mulier quacumque ex causa
repudiata. Et Josephus (e) paria sentiens:
Qui à conjugi, ait, quacumque de causa,
ut sapè dominibus uulnerat, disiungi po-
lat, scripto ei securitatem faciat; nec aliam
se habuisse causam uxorem suam repudiandi
et, quām quod genio suo minus congrue-
ret, in Vita sua profiteretur.

Judæi nostræ ætatis idem probat. Fœminam, morigerant liēt & modeſtam,
repudiare, ait Leo Modena [f], viris in-
tegrum est, si forte tadio aliquo illius
teneantur. Sed jus illud tot clauſulis &
conditionibus obvolverunt Rabbini, ut
divortii causa in longum protracta, parti-
bus interim inter se compotis, vix ab-
solvatur unquam.

Traditione receptum tenent Judæi, mi-
litē omnes in bellum profecturos repu-
dii libellum uxoribus suis misisse, datā
illis facultate, ut elaplo triennio, si for-
tē in hostium potestatem captivi venissent,
alias sibi nuptias procurarent. In hunc
fensem interpretantur Rabbini illud 1.
Reg. 17. 18. Fratres tuos visitabis, & cum
quibus ordinati sunt dices, Hebr. & pi-
gnus eorum tollas; id est, ut ipsi quidem
exponunt, libellos divortii. Eas pariter
literas datas communisunt uxori ab Uriā,
quibus, si forte in hostium potestatem ipse
venisset, eidem fœminæ alias sibi nuptias
conciliare jus esset. Veteris hujus moris,
dubii plāne, &, nequid gravius dicam,
incerti meminit Author Tradit. Hebræi.
in libros Regg. & Paralipp.

Facile, quantum arbitror, ex ipso Le-
g. Difser. Calmet. Tom. I.

gis textu, à nobis descripto, intellexisse
Lectores poterunt, divortii privilegium
ad viros tantum spectasse, non ad fœmi-
nas. Cum sane apud Orientales fœminas
minus ratio habeatur, ac solum ve-
luti necessarium vita commodum, virilis-
que domini portio respiciantur, in societatis
jura nanquam venire illas contingit,
Legeque multibus faventes nullæ fermè
sanciuntur. Longè alius apud Græcos &
Romanos mos erat, penes quos par fœmi-
nis, & viris ius in divortia; quare earum
exemplo, Judæorum fœminæ seſe effe-
rentes, eò licentia devenerunt, ut viros
suos à thoro abjecere auderent. Lex plane
nihil fœminis ea in re permittit, sed ni-
hil vicissim prohibet; consuetudo qui-
dem pro illis nulla erat, sed illustris
alicuius fœminæ exemplo facile potuit
induci.

Succurrabant rara quadam exempla fœ-
minarum, quæ viros suos dimiserant;
sed hæc divortii potius speciem, quām
rem exhibere videbantur. Sammias uxor
contra fidem priorum sponsalium, ne ex-
pectato quidem libello repudi, ad alias
nuptias transferat (g); sed Philisteæ mu-
lieris exempla nihil Judæis conferunt.
Ultio quin etiam à Samfone, sicut & à
Philisteis ipsi ea de re exacta, satis demon-
strat, contra patrias saltem leges visam
fuisse eam mulierem commissile, ut al-
teri nuberauit. Levitæ uxor, cuius occa-
sione acre illud bellum in Tribum Ben-
jamin exaruit (h), dimisso viro ad pa-
trem suum remeasse legitur; eamque re-
pudium dixisse viro suo Sanctus Ambrosius
autumasse videatur: Remisi claves (i). Recep-
ta tamen & probata sententia tenet,
fœminam illam ob privatam fortè dome-
sticamque querelam secessionem à viro ad
tempus tantummodo fecisse; cuius rei exem-
pla frequentissima inter conjuges suppe-
tunt. A novis etiam nuptiis abstinuisse
illam ex eo colligimus, quod regredienti
viro sacer uxorem promptè restituit,
atque in reducim idem, quod prius, jus
conjugi retinuit. Michol Davidis uxor al-
teri viro, nempe Phaltiel, superflite adhuc
Davide, in conjugem data legitur 1. Reg.
25. 44. Divortii id genus fuit; neque
enim Saul aliam sibi autoritatem abstra-
hendi filiam: à viro thoro usurpare poter-
at, quām quæ lege divortii concessa est.
Davidem ille perinde ac extorrem, per-
duellum & impium habebat, camque re-
pudiū causam prætendit. Sed præstit hæc
Michol? Silet ea de re Scriptura. Præst-
tit David? Minime ille quidem; fato enim
Rege sublati, uxorem suam jure postlimi-
nii repetit. Hoc igitur divortii à viro
inducti exemplum difficultate non caret;
totius enim rei in causa fuisse creditur
Regis autoritas, invitam mulierem ad
secundas nuptias cogens.

Salome igitur Herodis magni soror,
omnium prima præscriptas mulieribus me-
tas transgressa, liberam sibi repudiandi
viri facultatem vindicavit. Namque à tho-
ri societate Costobarum Idumæa & Gaze
Præfectum divortio excludens, exemplum

h Judic. 14. 3.

i Epist. 6. in
Nov. Edit.

P. 2

inau-